

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

DƯƠNG THU HÀ

ĐẶC ĐIỂM NGÔN NGỮ DÂN CA HMÔNG

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Thái Nguyên - 2015

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

DƯƠNG THU HÀ

ĐẶC ĐIỂM NGÔN NGỮ DÂN CA HMÔNG

Chuyên ngành: Ngôn ngữ Việt Nam

Mã ngành: 60 22 01 02

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. TẠ VĂN THÔNG

Thái Nguyên - 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu nêu trong luận văn là trung thực. Những kết luận khoa học của luận văn chưa từng được ai công bố trong bất kì công trình nào khác.

Người thực hiện

Dương Thu Hà

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn tới Thầy Tạ Văn Thông, người đã hướng dẫn tôi viết luận văn này.

Xin chân thành cảm ơn các Thầy Cô đã giảng dạy, khoa Sau đại học, Trung tâm Học liệu Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện tốt nhất cho tôi trong quá trình học tập và nghiên cứu.

Xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới bác Hùng Đình Quý và đồng bào Hmông xã Sà Phìn (Đông Văn – Hà Giang) đã cung cấp những tư liệu quý có liên quan đến luận văn.

Sau cùng, tôi xin cảm ơn gia đình, người thân, đồng nghiệp và các học viên Cao học Ngôn ngữ K21 đã động viên, giúp đỡ tôi trong quá trình học tập và làm luận văn.

Thái Nguyên, ngày 20 tháng 5 năm 2015

Tác giả luận văn

Dương Thu Hà

MỤC LỤC

	Trang
Lời cam đoan.....	i
Lời cảm ơn	ii
Mục lục.....	iii
Danh mục các bảng.....	iv
Quy ước trình bày.....	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
2.1. Những nghiên cứu về dân tộc Hmông và văn nghệ dân gian Hmông.....	2
2.1.1. Những nghiên cứu về dân tộc Hmông.....	2
2.1.2. Những nghiên cứu về văn nghệ dân gian Hmông	3
2.2. Những nghiên cứu về tiếng Hmông và ngôn ngữ trong dân ca Hmông	4
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	5
3.1. Mục đích	5
3.2. Nhiệm vụ	5
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	6
4.1. Đối tượng nghiên cứu	6
4.2. Phạm vi nghiên cứu	7
5. Phương pháp nghiên cứu	8
6. Đóng góp mới của luận văn.....	8
6.1. Về lí luận.....	8
6.2. Về thực tiễn.....	9
7. Bố cục của luận văn.....	9
Chương 1: CƠ SỞ LÝ THUYẾT VÀ THỰC TIỄN	10
1.1. Cơ sở ngôn ngữ học.....	10
1.1.1. Ngôn ngữ, ngôn ngữ văn học, ngôn từ nghệ thuật	10
1.1.2. Kết cấu, nhịp điệu, vần, thể	13

1.1.3. Trường nghĩa	16
1.1.4. Các biện pháp tu từ	17
1.2. Cơ sở ngôn ngữ - văn hóa học	18
1.2.1. Ngôn ngữ và văn hóa	18
1.2.2. Dân ca	20
1.2.3. Biểu tượng	22
1.3. Vài nét về người Hmông, tiếng Hmông và dân ca Hmông	22
1.3.2. Một số đặc điểm nổi bật trong văn hóa Hmông	23
1.3.3. Vài nét về tiếng Hmông	25
1.3.4. Khái quát về dân ca Hmông	31
1.4. Tiểu kết	34

Chương 2: ĐẶC ĐIỂM NGÔN NGỮ TRONG DÂN CA HMÔNG XÉT

VỀ MẶT HÌNH THỨC	35
2.1. Kết cấu của một văn bản dân ca Hmông	35
2.1.1. Đặc điểm về tính liên kết và mạch lạc trong văn bản dân ca Hmông	35
2.1.2. Các dạng kết cấu	44
2.2. Thể, vần, nhịp điệu trong dân ca hmông	56
2.2.1. Thể trong dân ca	56
2.2.2. Vần	58
2.2.3. Nhịp	60
2.3 Tiểu kết	61

Chương 3: ĐẶC ĐIỂM NGÔN NGỮ TRONG DÂN CA HMÔNG XÉT

VỀ MẶT NGỮ NGHĨA	63
3.1. Các từ ngữ biểu thị những sự vật, hiện tượng tự nhiên	63
3.1.1. Các từ ngữ chỉ “con vật”	63
3.1.2. Các từ ngữ chỉ “thực vật”	69
3.1.3. Các từ ngữ chỉ “sự vật, hiện tượng thiên nhiên”	75
3.2. Các từ ngữ chỉ đồ vật	79
3.3. Các từ ngữ chỉ “lực lượng siêu nhiên”	84

3.4. Các từ ngữ chỉ “không gian – thời gian”	87
3.4.1. Các từ ngữ chỉ “không gian”	87
3.4.2. Các từ ngữ chỉ “thời gian”	88
3.5. Các từ ngữ chỉ “trạng thái tâm sinh lí”	92
3.6. Các từ ngữ chỉ “người”	95
3.7. Tiểu kết	96
KẾT LUẬN	100
THƯ MỤC THAM KHẢO	101
PHỤ LỤC	106

DANH MỤC CÁC BẢNG

	Trang
Bảng 2.1: Phân loại các bài dân ca theo kết cấu	44
Bảng 3.1: Các từ ngữ chỉ “con vật”	63
Bảng 3.2: Các từ ngữ chỉ “thực vật”	70
Bảng 3.3: Các từ ngữ chỉ “sự vật, hiện tượng thiên nhiên”	75
Bảng 3.4: Các từ ngữ chỉ “đồ vật”	79
Bảng 3.5: Các từ ngữ chỉ “lực lượng siêu nhiên”	85
Bảng 3.6: Các từ ngữ chỉ “không gian”	87
Bảng 3.7: Các từ ngữ chỉ “thời gian”	88
Bảng 3.8: Các từ ngữ chỉ “trạng thái tâm sinh lí”	92
Bảng 3.9: Các từ ngữ chỉ "người"	95

QUY ƯỚC TRÌNH BÀY

1. Các ví dụ tiếng Hmông trong luận văn được ghi bằng chữ Hmông, theo nguyên bản trong tác phẩm *Tuyển tập song ngữ những bài Khèn ca tang lễ và dân ca Mông Hà Giang* của tác giả Hùng Đình Quý.
2. Phần đối dịch các ví dụ Hmông được ghi bằng tiếng Việt, theo cách dịch của tác giả Hùng Đình Quý (trong *Tuyển tập song ngữ những bài Khèn ca tang lễ và dân ca Mông Hà Giang*).

MỞ ĐẦU

1. LÍ DO CHỌN ĐỀ TÀI

1.1. Việc tìm hiểu các tác phẩm văn nghệ trong đó có các tác phẩm văn nghệ dân gian đã có được một vị trí xứng đáng trong nghiên cứu khoa học, được các nhà nghiên cứu văn học, văn hóa, âm nhạc, ngôn ngữ học... đặc biệt chú ý. Về phương diện ngôn ngữ học, đó là sự nghiên cứu những quy tắc trong tổ chức ngôn từ của các tác phẩm theo những cách riêng, tùy thuộc vào thể loại, chủ đề hoặc các tác giả khác nhau, nhằm đạt hiệu quả cao nhất đối với việc diễn tả hình tượng nghệ thuật trong tác phẩm.

Cho đến nay trong ngôn ngữ học Việt Nam, những thành tựu nghiên cứu ngôn từ nghệ thuật trong các tác phẩm văn nghệ dân gian các dân tộc thiểu số không nhiều lắm. Chính vì vậy, cái hay cái đẹp, giá trị nghệ thuật của nhiều tác phẩm (trong đó có các tác phẩm văn học dân gian của người Hmông) chưa được chỉ ra một cách đầy đủ và sâu sắc.

1.2. Theo tổng điều tra dân số và nhà ở (năm 2009) người Hmông ở Việt Nam có dân số 1.068.189 người, đứng hàng thứ 8 trong danh sách các dân tộc ở Việt Nam, cư trú tại 62 trên 63 tỉnh, thành phố. Có thể nói văn hóa của người Hmông đã góp phần đáng kể tạo nên sự đa dạng, phong phú trong vườn hoa nhiều hương sắc của cộng đồng các dân tộc ở Việt Nam. Trong vốn văn hóa có bản sắc rất riêng này, không thể không kể đến ngôn ngữ, một yếu tố cấu thành văn hóa, đồng thời là phương tiện quan trọng để lưu giữ và truyền bá các hình thái văn hóa tinh thần quan trọng nhất của dân tộc Hmông. Đặc biệt, tiếng Hmông đã được dùng để lưu giữ và truyền lại những tác phẩm văn học dân gian như cổ tích, thần thoại..., trong đó có một tài sản vô giá của dân tộc này: dân ca. Thông qua ngôn từ trong dân ca, người Hmông đã tích hợp những giá trị văn hóa truyền thống do ông cha truyền lại, đồng thời thể hiện ước mơ về cuộc sống bình yên, ấm no, hạnh phúc. Nghiên cứu ngôn từ trong dân ca Hmông trước hết là để hiểu rõ hơn về những giá trị trong dân ca nói riêng và văn hóa Hmông nói chung, qua đó hiểu biết